PERISKOP
FORUM FOR KUNSTHISTORISK DEBAT

Periskop: Forum for kunsthistorisk debat

Nr. 36, 2026

“STEN – Materielle grundlag for kunst og arkitektur”

Titel: “Gudernes festlige velkomst: Marmorgalleriet på Frederiksborg”

Forfatter(e): Thomas Lyngby

Sidetal: 141-145

Dato: 02.11.2026

DOI: 10.7146/periskop.v2026i36.172340

THOMAS LYNGBY

Gudernes festlige velkomst: Marmorgalleriet på Frederiksborg

Bygningskunsten fra 1600-årenes begyndelse reflekterer standssamfundet og hierarkiet mellem adelige, gejstlige, borgere og bønder. Øverst stod kongen, Christian IV, der ganske vist regerede Danmark-Norge sammen med det højadelige rigsråd, men som var i sin helt egen kategori. Han var født på Frederiksborg Slot, som hans far, Frederik II, havde mageskiftet (det vil sige byttet) sig til i 1560. Hovedbygningen var den samme, som de tidligere ejere, adelsparret Birgitte Gøye og Herluf Trolle, havde boet i. Blandt de projekter, Christian IV gav sig i kast med efter sin kroning i 1596, var fuldstændig at omskabe Frederiksborg, så det blev et slot uden sidestykke i Norden.

Ingen, der besøgte stedet, skulle være i tvivl om, at det var en mægtig konges bolig – og ikke bare en ombygget herregård. Den gamle hovedbygning blev revet ned, og nye fløje og huse blev opført. Kongelige slotte var perfekte scener for hoffet med dets ceremonier og fester. Men de fremstod også i en liga for sig – alene i kraft af deres størrelse og af deres eksklusive udsmykninger i kostbare materialer, som udelukkende var forbeholdt majestæten. Frederiksborgs røde teglstensmure blev udsmykket med en uset rigdom af søjler og ornamenter i sandsten. Særlig opmærksomhed tiltrak det store, såkaldte *Marmorgalleri*, som 1619-1621 blev opført foran Kongefløjens facade mod Den Indre Slotsgård med skulpturer i legemsstørrelse og søjler i rødflammet marmor.

Marmorgalleriet er en loggia i to etager. Underetagens funktion var at indramme døre, der ledte til forskellige dele af slottet, en egentlig hovedindgang fandtes oprindeligt ikke. Overetagen var en overdækket svalegang, der forbandt hovedslottets tre fløje. Skal man forstå æstetikken og idéen bag, kan man finde hjælp i den nederlandske billedkunstner og arkitekt Hans Vredeman de Vries' (1527-ca. 1607) arkitekturmalerier, hvor fornemt klædte kavalerer og damer færdes i åbne loggiabygninger med marmorsøjler. De eksklusive materialer, der blev anvendt til Frederiksborgs udsmykning, spiller en fremtrædende rolle i den beskrivelse af slottet, som dets forvalter, Johan Adam Berg, udgav i 1646, herunder naturligvis også Marmorgalleriets røde og sorte "marmor", dets hvide kvadersten, som var brugt som belægning på spadseregangene, og de uspecificerede hvide sten, som var anvendt til galleriets skulpturer og relieffer. Der var tale om bemalet gotlandsk sandsten.

Den omsorg, der blev draget for at finde frem til de bedste materialer, afspejler sig også i det bygningshistoriske kildemateriale. Christian IV havde hyret den nederlandske handelsmand og stenhugger Laurens Pietersz Sweys (død efter 1629) som en slags entreprenør for Marmorgalleriet, der var tegnet af den danske stenhugger og arkitekt Hans van Steenwinckel den yngre (1587-1639). Christian IV gav Sweys tilladelse til at opkøbe store mængder af

sandsten på Gotland, der dengang hørte til Danmark, og føre det toldfrit gennem Øresund til Amsterdam. Her blev skulpturer og relieffer skabt på den berømte billedhugger og arkitekt Hendrick de Keysers (1565-1621) værksted. Gotlandsk sandsten, der i datiden blev regnet for at være af høj kvalitet, smuk og let at forarbejde. Den var til stede i store og lettilgængelige mængder på den sydlige del af øen, hvor der var utallige små stenbrud, og flere af de vigtigste var ejet af kongen.

Galleriets skulpturer og relieffer, der forestillede antikkens guder, blev malet af såvel æstetiske grunde som for at beskytte den bløde, porøse sandsten. Undersø-

[1] Marmorgalleriets vestlige del. Malet af F.C. Lund, 1854. Galleriet blev løbende vedligeholdt og gennemgik to større istandsættelser i 1700-årene. Bygningshistoriske studier har vist, at store dele af den oprindelige udsmykning endnu var intakt ved slotsbranden i 1859. Selve marmoret havde dog mistet en del af sin oprindelige glans. Foto: Kit Weiss, Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg.

gelser tyder på, at der har været blandet knust marmor i den oprindelige overflademaling. Det har formentlig fået skulpturerne til at fremstå, som om de var udført i marmor, og dermed spillede sammen med de dele af galleriets dekorationer, der var udført i de belgiske marmortyper. Christian IV forsynede Sweys med et brev, som han på sine rejser skulle overbringe til Belgiens statholder, ærkehertug Albrecht af Habsburg i Bruxelles. Kongen bad statholderen om at give Sweys tilladelser og anbefalinger, så han kunne købe og udføre forskellige stentyper betegnet som blå sten (Petit Granit), marmor (Griotte) og tudsten (dvs. Noir de Theux eller muligvis porfyr).

Og Sweys købte de eksklusive materialer i Belgien. Undersøgelser af de ældst bevarede dele af galleriet

[2] Fotografi af Marmorgalleriet efter Ferdinand Meldahls restaurering i 1870'erne. Navnlig i galleriets nedre stokværk lykkedes det at bevare en del originale materialer fra Christian IV's tid. Alle de skulpturer og relieffer, der havde overlevet branden, blev dog sat i lapidarium, og på galleriet opsatte man afstøbninger og mere eller mindre løse gendigtninger i bemalet zink. Siden blev en række af skulpturerne genhugget i sandsten i 1930'erne, 40'erne og 50'erne, og reliefferne i 1960'erne. I disse år gennemgår galleriet en større restaurering, hvorunder samtlige skulpturer bliver genhugget. Foto: Museum Nordsjælland.

tyder på oprindelig brug af Noir Belge og Griotte. Den blanke glans, de røde og sorte sten fremstod med ved opførelsen, er dog gået tabt, og skal man have et indtryk af den, må man gå indenfor og se på marmorsøjlerne i slotskirken. Om det var Sweys' eget værksted, der stod for forarbejdningen af de fornemme stensorter, eller om han – som det var tilfældet med skulpturerne og reliefferne – betjente sig af en underentreprenør, ved vi ikke. Sikkert er det, at Sweys sørgede for, at alle galleriets dele i løbet af kort tid blev klar, så han kunne få dem samlet som et mægtigt puslespil

[3] Paladsarkitektur med fornemme gæster. Udført af Hans Vredeman de Vries, ca. 1596. Kunsthistorisches Museum Wien. Foto: Wikimedia Commons.

på Frederiksborg. Sammen med sine svende satte han galleriet op i oktober 1621.

Med sine dimensioner, materialer og udsmykning markerede Marmorgalleriet, at man var på vej ind i en stor og mægtig konges bolig. De nitten legemsstore skulpturer af de antikke guder bød velkommen. Øverst i centrum stod vinens og festens gud, Bacchus, udarbejdet i manierismens dynamiske stil. Han var afbildet i det øjeblik, hvor han pressede druer til saft, der blev opfanget i en kylix af en ledsagende satyr. På hans ene side var Saturn i færd med at fortære et af sine børn, mens hans hustru, Ops, med hænderne malkede sine bryster – det øjeblik, hvor hun ifølge antikkens mytologi skabte mælkevejen. Parret var gudernes stamfar og stammor. På den anden side af Bacchus så man Saturns søn og datter, gudernes konge og dronning Jupiter og Juno. Jupiter var netop ankommet på ørnen – hans ben skrævede stadig hen over fuglens ryg. I sin ene hånd holdt han lynet, som understregede hans magt og kraft.

På galleriets piedestaler og i dets nicher var andre guder ved at ankomme. Under loggiaens øverste arkaderække hang vindruer, der var hugget i sandsten. Slottet var et samlingssted for store begivenheder og fester, hvor de største, selv guderne, var indbudt. Jo, Christian IV var i sin helt egen division – nærmere guderne end menneskene i standssamfundets hierarki.

LITTERATUR

Denne præsentation af Marmorgalleriet på Frederiksborg bygger på artiklerne i *Architectura* 47 (2025), som havde galleriet som tema. Der er her yderligere referencer til relevante kilder og litteratur.